

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félsoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékön* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdij minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

Az előfizetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések szintén a szerkesztőhöz intézendők.

Rendezzük a papi fizetéseket! *

Igazán sajnálatra méltó, sőt szégyenletes állapot, hogy évszázadoknak kellett eltűnni és a prot. papi fizetések rendezéséről, emeléséről még most is csak tervezgetünk. Döntő lépésre talán csak akkor határozzuk el magunkat, mikor üresen fognak állani szegényes parochiáink s nem lesznek ifju Timotheusok, kik önfeláldozó lélekkel és szívvvel munkálnák Isten országát. Még jó dolog, hogy annyit ma már mindnyájan elismerünk, hogy a jelenlegi fizetési állapotok tarthatatlanok, de még zörgetni nem merünk sem erélyesen, sem méltóságosan. Érezzük, hogy véghetetlen lealázó ez a mai nyomoruságos fizetés-szedés; de azért a zsinati törvényben lefektetett elveket, módokat csak nem akarjuk tüzzel-vassal keresztül vinni egyházközségeinkben.

A legtöbb helyen kifejlődött párbérszedés kinos jelenetei, az immel-ámmal teljesített közmunkából eredő gyűlölségek sokszor oly helyzetbe hozzák a lelkipásztort hiveivel szemben, hogy ez a viszony nem lehet lelkesítő sem a lelkipásztor működésére, sem pedig a hivek valláserkölcsei életének emelésére. A kenyérnek elégtelen volta miatt nem lehet bennünk az a hitbuzgóság, az az áldozatkészség, mely követésre méltó példa lelkesíthetné legjobban hiveinket. Lehet-e ott lelkipásztori tiszteletről, függetlenségről még csak szó is, a hol a hivek maguk latják lelkészeiknek kinos vergődését a

megélhetés ezerféle gondjai, adósságai között!? Lehet-e ott belbéke és nyugalom, a hol a papi fizetések kivetésének igazságtalan volta miatt, a béres-gazda számos tagból álló családjával többet fizet a földesurnál!? Gyönyörűséges-e ott az iga, a hol a lelkipásztornak az eke szarvára kell vetni az ő kezét, ha azt akarja, hogy legalább a legszükségesebbekkel ellássa családját?!

Száanalomra méltó eset, hogy a földhöz ragadt szegénység áldozatokat is követel immár! Anyagi bukásra következik az erkölcsi, az öngyilkosság, a mikor meggyaláztatik az a palást, a melynek a mások vigasztalásáért és boldogságáért dobogó szívet s lángbuzgósággal, türelemmel és kitartással megteljesedett lelkét kellene takarni! Ez a hagyományos szegénység nem emeli, de lealázza a papi tekintélyt, kivált a mai időben, a mikor a világ nem belső értéke, de vagyoni állapota szerint mérlegeli és ítéli meg az embereket.

Hogy a fizetés a lelkipásztorokra nézve is rendkívül fontos tényező, mutatja a többek között az a körülmény, hogy a pályát választó ifjabb nemzedék nem tódul tömegesen sem vallásos érzésből, sem anyagi érdekből e pályára, mely hosszas készütség után is sok helyütt még barna kenyeret is alig képes nyújtani a lelkipásztornak és családjának. A világi pályák vonzó; a papi pálya kezd veszíteni varázseréből. Így mostanában a jobb készütségű ifjak nem, vagy ritkán sorakoznak a theologia zászlója alá; jönnek e pályára közepes tehetségek, a mely fordulatnak aztán kiszámíthatlan kárát mindenki elgondolhatja. Sőt fogyunk számban és erőben. Sok helyen nincs s.-lelkész, nincs tanító. A jelen elszomorító képét még sötétebbé teszi az a gondolat, hogy idővel be fog következni a lelkészhiány is.

* Ez épen időszerű fejtegetéseket *Szuhay Benedek* kápolnai ev. ref. lelkész most megjelent ily című műveből veszszük át: „A prot. lelkész feladata napjainkban.” Lapokban, értekezleteken, gyűléseken tervezgetjük a papi fizetések rendezését s eközben szükségesnek tartjuk, ha az égető kérdéshez minél több oldalról hozzászólnak. Szerző ugyan nem mond többet, aminek Gergely Károly és György Endre nyomósan adtak hangot (L. lapunk 42-ik számát), de saját tapasztalata után megkapóan rajzolja a papi fizetési rendszer nyomoruságos, igazságtalan és elégtelen voltát s lelkesen sürgeti a fizetési rendszer javítását illető legközelebbi teendőket. Szerk.

Hiába! a megélhetés, az anyagi érdek nagy szerepet játszik a pályaválasztásnál. A nép meg a legtöbb helyen több terhet nem bír, a nyomoruságos lelkészi fizetéseket nem emelheti. Sőt sok helyen a felekezetenélküliség törvénybe igtatása révén kezdi a nép unni a terhet, igyekezik attól szabadulni s elkeseredve veti magát és családját a felekezetenélküliség karjai közé. A mitől féltünk, bekövetkezett. (Békés-Baranya.) Hogyne gyengítené hát a vallásos érzést a nagy teher?! Hogyne látnánk hát a veszedelmet, mely itt-ott másfél év alatt már is bekövetkezett, mely veszedelem inkább tért hódít, mint megsemmisül?

Egyházközségeink anyagi ügyei sem állanak jobban. Szomoruan kell tapasztalnunk, hogy a legtöbb egyház bevétele nincs összhangzásban kiadásaival. A sok egyházi adó, önkéntes adományozás, kivetés különösen kis egyházaknál, nagyobb építkezések alkalmával nem nagyon ápolják a vallásos buzgóságot. A kínos bepereltetés, végrehajtatás pedig sok időre megbénítja az egyén áldozatkészségét. Templomaink, egyházi épületeink a legtöbb helyen szegényesek, ütött-kopott tetővel, barnult falakkal, s nehéz körülményeinknél fogva nem fordíthatunk azoknak rendbentartására, szépítésére olyan gondot sem külsőleg, sem belsőleg, minőt az Istenháza megérdemelne. Izléssel, a mai kor szép kívánalmainak megfelelőleg, ritkán építkezhetünk, mert a legpompásabb terv is hajótörést szenved azon, hogy: nincs miből!

Igaz, hogy a múltban sem pénzben, vagyokban volt a mi erőnk, hanem hitbuzgóságban és áldozatkészségben. Igaz, hogy a múltban se dotálta lelkipásztorait az egyház valami fényesen: mégis visszavert minden támadást s kiállotta azokat a viharokat, melyek negyedfélszázados küzdelmében sem bírták megtörni erejét. De ma az igények minden téren lényegesen megváltoztak. S ha a fizetési rendszert és aránytalanságot is a vallás erkölcsi élet hanyatlása okául tüntetjük fel: erre készített bennünket a tapasztalat, bár sietünk kijelenteni, hogy pusztán az anyagi jobbrafordulás vallás erkölcsi erő nélkül soha sem fogja megváltoztatni körülünk a világ ábrázatát.

Sötét vonások ezek; De őszintén leplezetlenül kellett rámutatnom azokra. Mert a lelkipásztor feladatát a megváltozott nehéz viszonyok között sikeresen nem lehet megoldani, kifejtteni, ha elébb tisztába nem vagyunk egyházi és vallás erkölcsi életünk hanyatlásának valódi okaival.

Hátra van, hogy a lelkészi fizetések ren-

dezése tárgyában mi legyen feladata a lelkipásztornak.

Anyagilag független, tisztességes, készülségünk után hozzánk illő megélhetést biztosítani — azt hiszem — ez volna mindnyájunk forró kívánsága. De hogy ezen óhajtott állapot mikor fog elkövetkezni, azt senki sem tudja; nem biztosan még azt sem, hogy elkövetkezik-e valaha!? Addig is mig e mostani állapotok nem javulnak, azon kell munkálkodni, hogy a zsin. törvény 255. §-a a maga betűszerinti értelmében megtartassék, vagyis egyházunk tagjaitól közvetlenül fizetést ne szedjünk. Nem mondom én, hogy könnyű ezt keresztül vinni, különösen olyan helyen, a hol a nép nem szeret rendesen fizetni?! De hogy meg lehet valósítani, ha nehezen is, csak akarjuk, ez sok részben tőlünk függ, s kezünkben a szentesített zsin. törvényt s a felsőbb egyházi hatóság szigorú rendeletével, igen erősek vagyunk. Sőt azon kellene közös akarattal működni, a minek a gömöri ref. lelkészi értekezlet kifejezést is adott, hogy a lakás, föld és fa természetben való kiszolgáltatásán kívül minden néven nevezendő papi fizetés méltányos egyezség alapján készpénzben váltassék meg, s ha előlegesen nem, legalább utólagosan rendesen fizetessék a gondnok által a lelkész kezéhez. Hogy a közvetlen fizetésszedés mennyi kellemetlenséggel jár, s mennyi drága időt elröböl a lelkésztől, azt tudjuk mindnyájan. Szerencsés az a lelkész, a ki rendesen megkapja fizetését a gondnok útján az egyház pénztárából minden baj nélkül; és szerencsétlen az, akinek évről-évre nyilván kell tartani a hátralékosok gazdag névsorát, vékánként és garasonként kell jutni nyomoruságos fizetéséhez. Az ilyen állapot öli meg a papi tekintélyt, oltja ki a lánglelkedést, szüli az elégedetlenséget, mely nem egyszer keserű panaszban tör ki. Különösen az egyházi közmunka- és a régi jobbágyságra emlékeztető intézmény-fizetés volna legegyszerűbben megváltandó.

A hol pedig a lelkészi jövedelem még papiroson sem üti meg a 6, illetve később a 800 frtot lakáson és kerten kívül, államsegélyt kell igénybe venni.

Erre nézve azonban intéző köreinknek rendkívül vigyázni kell, nehogy a kapott segélyért oda kelljen adni olyan alkotmányos jogot, mely drágább mindennél, mely szegénységünkben is gazdagságunk. Vigyázni kell, nehogy úgy járjunk, mint az egyházpolitikai törvény pártfogása alkalmával, mely nagyon is megtévesztett minket; (?) lelkesültünk olyan törvény életbeléptetéseért, mely nekünk vált ká-

runkra,* s megígért stóla-kárpótlási kérelmünkre a kormány nagy bölesen hallgat s ujabban a konvent az ajtón még csak zörgetni sem mer.

Bármiképen történjék is a lelkeszi fizetések rendezése, abban mindnyájan közösen megállapodhatunk, hogy igazságosabb teherviselési alapra kell helyezkednünk az eddiginél s kérni, követelni kell, hogy a kinek többje van, attól több is kívántatik!

Szuhay Benedek.

Katholicismus és Nationalismus.**

A keresztyén egyház első lényege és első iránya egyaránt általános jellegű, katholicus volt. Már maga az angyali üdvözlés, mely nagy örömet hirdet, „minden népnek és nemzetségnek” igéri a békét s maga a Krisztus utasítása is általános irányt jelöl meg tanítványainak. „Elmenvén tanításokat minden népeket, megkeresztelvén őket”.

Ez a katholicus felfogás, már az egyház alapításának kezdetén, éles ellentétéen állott a szűkebb zsidó nemzeti felfogással. Az apostolok közvetlen környezetének eszméiből indulva ki, a zsidó nemzet és a zsidó vallás egyszerű reformjának tekintette kezdetben barát és ellenség az új tanokat, magoknak az apostoloknak a szentlélek csodás ajándékára volt szükségök, hogy magasabb szempontból tekintsék a Krisztus tanait, mindenek felett pedig Pál apostol működése, felfogása és biztos szeme tette az Evangéliumot az egész emberiség reformáló kovászává.

Valóban Pál apostol az, a ki Krisztus közvetlen környezetével szemben a katholicus elvet képviseli az egyházban. Ő mint római polgár, kívül állva a zsidóság apró-cseprő belső viszályain, felismervén az új ég és új föld hatalmas, világrendítő voltát, értelmi látkörének teljes súlyával belevetvén magát a küzdelembe, kivette azt egyszerű zsidó jellegéből s első gyanánt helyezte a naczionalis felfogással diadalmasan szemben a katholicus eszmekört.

Ugyanezen jelenség mutatkozik az egyház területén kívül a politikai életben. Pál apostol a nagy római birodalom polgára, a mely Civis romanus jelszó három világrészben jelentett előkelő jogokat, társadalmi állást, egyik birlalóját a világdöntő hatalomnak; szemben a szegény szűk körre szorított, szolgaságra utalt zsidósággal, mely önálló élete romjaiból csak törzsekre szaggatott voltát tudta megmenteni. Míg a koreszmék áramlata Jeruzsálem falain túl nagy világbirodalmat alkotott, mely felszívta magába mindazt, a mi használható becses anyag mutatkozott száz és száz népfaj szellemi és anyagi világában, addig a zsidók kis zughelyükön szolganépek magok is törzsekre oszolva, a Juda és Lévi törzse régi hagyományain élőködve, törzsrendszerökkel képviselték egy elfoszló régi világ maradványait, a

melylyel szemben mint hatalmas modern ujtás tünt fel a nagy világbirodalom határt nem ismerő óriás hatalma.

De a politikai élet másutt is ugyanezen színtomákat mutatta a keresztyénség hajnalán. A törzs és fajrendszer szűkköreivel túlélte magát, a városrendszer szintén. A legtehetségesebb faj, kitűnő individuumok hosszú sora nem volt képes ellentállani az áramlatnak. Spárta és Athén példái világosan mutatták, hogy a szűkebb körök — bármely fényes tehetségek voltak is élőkön — túlélték magokat s elesnek az egyenetlen küzdelemben. A külső viszonyok nyomása tömörítette a családot törzsekké, a törzseket fajokká és a fajokat nemzetekké. Őseink, ez a maroknyi nép, mikor megjelent mai hazánkban, 108 törzsre volt oszolva s a viszonyok nyomása kényszerítette, hogy a szűkebb kereteket mindjárt Európában meghonosodtakor tágasb keretekkel cserélje fel s a keresztyénség felvételével majdnem egyidejűleg végleg átjusson a társadalmi átalakulás egy magasabb régiójába: a nemzet eszmekörébe.

Ez a szűkebb kereteket kiterjesztő haladás határozottan ugyanazon jellegű volt a politikában, mint a katholicismus eszméje az egyházban. Apró-cseprő villongások, keretek helyébe a közös nagy érdekeket emelni; lerontani kunyhó és kunyhó közt a védelmül emelt válaszfalakat azért, hogy ebből az anyagból annál erősebben építtessék meg a közös védelem vára: ez egy természetes processus volt a politikában, a melyet nagyban elősegített kétségkívül az egyház katholicus tanítása, mely szakítván a régi felfogással, mely nemzeti Láreseket vitt még a költöző nemzetekkel is, Deos intulit Latio s a maga saját Istene helyett az egy élő örök Istent, minden nemzetek atyját helyezvén az imáadás oltárára, nagy mértékben hozzájárult az ember és ember, törzs és törzs, faj és faj, nemzet és nemzet közt levő ellentétek élének letompításához.

Egyoldalú s igaztalan volna, ha fel nem említeném, miszerint ezen ellentét, mely a katholicus és nemzeti felfogás közt az idők folyamán kiszélesedett, már magánál a keresztyén vallás megalapításánál is oly előtérbe lett volna állítva. Ellenkezőleg. Magában a szent szent írásban találunk czáfolatot erre. Az evangelista nemcsak nem veszi rossz néven, sőt megdicséri a századost, ki buzgólkodik a zsidóság ügyei körül; szereté vala — így szól — a mi nemzetségünket és a zsinagógát is ő építteté a mi számunkra; sőt magáról Krisztusról is megvan írva, hogy Jeruzsálemben menet, a város és nemzete sorsának képe lebegvén előtte „látván a várost, síra azon.” A nemzeti érzés a szentírásban soha sem ellentétes a katholicus felfogással, sőt kiegészítője annak; amannak parancsa megadni Istennek, a mi Istené és a császárnak a mi a császáré.

A katholicus felfogás merev érvényesülése tehát nem a keresztyén vallás alapelveinek, hanem a külső viszonyok fejlődésének s azon visszahatásnak tulajdonítandó, a melyet a külső politikai élet gyakorolt az egyház szervezetre. Azon szép magasztos elv, mely minden embert Isten fiának s egymás testvérének tart, az emberiség örök kapcsát állapítja meg egymás között, nem változott volna át oly merev szervezetté, mely a nemzeti különbségeket is teljesen nullifikálni akarta, ha nem lettek volna a külső politikai viszonyok felette kedvezők arra, hogy egy ily általános eszmény bevitessék az elmékbe, sőt annak gyakorlati megvalósítása is nagy mértékben előkészítettessék.

A római Imperium mintája hatalmas kereteket teremtett az egyházfők természetes ambíciójának s

* Fölösleges mondanunk, hogy az íróval ebben a kérdésben nem értünk egyet, s az egyházpolitikai törvények hatása felől ítéletet mondani még korai s azért egy kissé merész dolog is. Meg vagyunk győződve, hogy a jövőnk nekünk fog igazat adni. Annyit azonban ma is lehet már tudni, hogy másképp nem cselekedhettünk, mert különben egész multunkat, egyházunk fentartó elveit tagadtuk volna meg.

Szerk.

** Megjelent a mármaros-ugocsai ref. egyházmegye ezredévi emlékkönyvében; de megérdemli, hogy minél szélesebb körben ismeretessé váljék.

Szerk.

mikor a politikai hatalom folytonos hanyatlásával szemben az egyházi hatalom ereje már csak azért is növekedett, mivel a gyorsan változó politikai hullámok között egyedül állott szikla szilárd talajon, sőt a napi küzdelmek által meg sem közelíthető magasságban: semmi sem volt természetesebb, mint az a törekvés, hogy innen emeltessek fel az új idők jegeczesedési pontja. A nyugati népek története valóban teljesen kielégítő indok a pápaság világhatalmi fejlődésére s arra a tüneményre, mely az egyház katholicizmusát a művelt világ politikai fejlődésére is reá akarta kényszeríteni, sőt részben reá is kényszerítette.

Keleten más politikai viszonyok lévén, az egyház fejlődése is más irányt vett. A mint nem született meg a megszünt római birodalom helyén keleten az elméleti római birodalom, mely nyugaton is csupán eszmeileg élt, mint római szent birodalom, — holott köztudomás szerint nem volt sem római, sem szent, sem birodalom, hanem csak üres cím, — épen úgy nem született meg azon merev katholicus felfogás is, mely az emberiség egységes ideájával szemben a nemzeti fogalmakat is képes lett volna feláldozni.

A keleti egyház egész vonalon megtartotta az egyházban a nemzeti jelleget, sőt a római katholicus egyházat idomította át nemzeti egyházzá anélkül, hogy annak katholicus jellegét az egymásmellettségen kívül bármely más módon kifejezésre juttatta volna. Az örmény egyház legfőbb feje a „catholicos“ nevet viseli ugyan, de ezen méltóság hatásköre nem is ambiál többet saját hiveinél és saját egyháza területénél. A minden oroszok csárja egyházi tekintetben is csak saját területére van utalva s ha politikai súlyánál fogva az ő rajta kívül eső többi orthodox testvérek védelmére fel lép is: azok nemzeti jellegét respektálja. A román, a bolgár, a szerb egyház autocephal módon szervezkedett s talán legcsattanósabb bizonyíték a nemzeti egyház felfogására keleten az a csaknem szemünk előtt véghezment átváltozás, a mely Montenegróban a vladika és knéz közti összeköttetést egyesítve, majd szétbontva az egyházi és világi téren egyszerre teremtette meg a nemzeti eszmét, daczára a közel szomszédság ugyanazon fajú és ugyanazon vallású voltának, a mely szintén teljesen nemzeti alapokon van szervezve.

Érdekes volna az okok és eredmények összehasonlítása, a melyek a keleti egyházban türethetlenné tették a aneioták uralmát, azon idegen papokét s ezek vezetése mellett azon idegen politikusokét, a kik a keleti egyházakban a katholicus elvnek egyedüli képviselői voltak s a kiknek az erősebb nemzeti érzelmük letétele alatt, minelyt a politikai szabadság hajnala felderült, rögtön távozni kellett egymásután Moldvából, Romániából, Szerbiából, Bulgáriából s napjainkban Macedoniából s keresni az okokat, a melyek a nemzeti egyház megalapításánál a politikai bölcseséget is érvényesülni engedték; mert szembeszökő, hogy e kis nemzetek nemzeti feltékenysége közel hasonló okokból teremtette meg nemzeti egyházát, mint a melyek Anglia hatalmának fentartása érdekében diktálják ma is korunk leghatalmasabb államának, hogy tartsa fenn elméletileg túlélt, a változott viszonyok között nehezen igazolható nagy nemzeti intézményét a „Church of England“-ot, mely egyebek közt a katholicus felfogás merev ellentéte is.

A nemzeti elem behatása az egyház szervezetére állandó maradt keleten s maga a keleti egyház igyekezett nemzeti jelleget venni fel. Így jött létre az 1848-at megelőző időben nálunk a román görögkeleti egyház elkülönítése a szerbtől, melyek mindketteje nemzeti

alapon szervezetetett 1868-ban. Sőt a florenczi zsinat által kítűzött Unio — fentartván a görög szertartást s ezzel együtt a hívők aktív részvétét az isteni tisztelet vezetésében — alig volt képes a görög katholicusoknál is fékezni e természetes áramlatot. De facto már az Unio alkalmával, de lege az 1853-ki a balázsfalvi érsekséget engedélyező pápai bullában s az azt becikkelyező 1868-ki magyar törvényben megalkottatott nálunk a görög katholicus nemzeti egyház is. Á fájdalom csak az, hogy sem egyik, sem másik alkalommal a magyar hívőkről nem gondoskodott a magyar törvényhozás sem s így azoknak jogai kivívásáért épen ez idő szerint folyik a keleti egyház irányzatából folyó természetes küzdelem.

Mint minden eszme, úgy a katholicus eszme is, a maga tulhajtásai által teremtette és erősítette meg a visszahatást.

Kétségkívül magas és nagyszabású gondolat az egész emberiség egyesítése az Istenség nevében; általános béke s jóakarát a kereszt aegise alatt; teljes megnyugvás a hit kebelén. De veszélyessé válhatik akkor, mikor tulzásokba ragad; a mikor az isteni helytartóság jogán államokat akar kormányozni; a mikor elfojtja a kutató szellemet és megcsontositja az emberiség haladását.

Az örök harcz az egyén és az összes közt felujult az egyházi téren s természetesen folytatott a politikában is. Az emberi társadalom örök szervezeteinek természetes processusa ez. A mint a Hegel-féle logika alkotásába a thesis és antithesis egyesül sünthesisé, ez utóbbi szabályozta két alkotó elemét, de egyúttal veszi is attól körvonalait; a mint a fogalom alakul a jegyek összeségéből, de a jegyek egyenként határolják is a fogalmat: épuj az emberiség haladása az egyén küzdelmeiből származik, mely visszahat a társadalom egészére s melyet elfojtani annyi mint a haladást tenni lehetlenné.

A visszahatás megindult az egész vonalon. Az egyéni szabadság, a szabad vizsgálódás, az individualis szabadság hit és kormányzati dolgokban: ez a renaissance jelszava s csak természetes, ha a tulmervvé vált katholicus irányzattal szemben az individualis alapon álló görög irodalom adta meg hozzá az első lökést. De az eszmei mozgalom hamar öltött, mint minden lényegében megérett visszahatás, konkrét alakot is: s ez a reformáció eszmetörténeti jelentősége.

A szabad kutatás, a lelkiismereti szabadság, az egyéni öntudat szükségkép ellentéte volt a tulmervvé, tulhatalmassá vált katholicizmusnak és semmi sem természetesebb, hogy a nemzeti iránynak sokkal jobban kedvezett, sőt tényleg kölcsönösen támogatta azzal egymást.

Hazánkra nézve is megvolt mindkét irányzatnak határozottan áldásos hatása történetünk folyamán.

Semmi kétség, hogy a keresztyénséggel együtt behozott katholicus eszmeáramlat volt az, mely hazánk fennállását a középkor egész folyamán lehetségessé tette. Egy maroknyi, magában is 108 törzsre osztott nép, a törzsek másképp kimaradhatlan torzsalkodása nélkül is épuj áldozatul esik a bejövetele által megháborgatott nyugoti népek fensőbbségének, mint estek előbb a hunok és avarok, csak a teljes beolvadás a keresztyén népcsalád eszméibe biztosíthatta a fenmaradást. A nemzeti Hadurnak engedni kellett a közös Isten magasztosabb eszméjének s az erős nemzeti szellem lüktetése csak is ez utolsóból próbált külön magyarok Istenének emelni a magyar szivekbe oltárt.

És ha a milleniumi ünnepélyek során az ország két bitorosának: Vaszary Kolos hercegprímásnak és Schlauch nagyváradi püspöknek ünnepi beszédeiben találjuk a katolicizmus dicsőítését, mint a mely megmentette hazánkat egy ezredév nehéz küzdelmeiben: készséggel aláírjuk e tételt az első századok korára, a mikor a nemzeti feladat épen az volt, a keleti törzset beilleszteni a nyugoti talajra, a mikor épen a tulságos exclusivitást kellett a nyugoti műveltség nivelláló műhelyébe bevinni; de semmi esetre sem ismerjük el a tétel igazságát hazánk utolsó századainak történetére, a hol épen megfordítva a nemzeti feladat a beolvadástól való megtartás, a faji és nemzeti jelleg fentmaradása, a magyar állam magyar volta volt, a hol tehát már nem az általánosító katolicizmus, hanem a natiolanizmus volt hazánk fentartója és épen az általánosító katolikus irányzat ellen. Ugyanazon irányzat megváltozott körülmények közt visszás hatása, sőt egyenesen végzetes is lehet egy nemzet történetében.

Igy történt, hogy a magyar nemzeti jellege, mely korábban sem szunnyadt, a reformáció hatása következtében teljes erejével tört fel.

A nemzeti öntudat tulzásait lecsillapította ugyan a keresztyén vallással behozott katolikus eszmeáramlat, de a nemzeti öntudat teljes erejével nálunk Magyarországon nem birt a katolicizmus soha sem, sem az egyház, sem az ezen eszmeáramlattal rokon politikai áramlat.

Hiszen Magyarország állami souverénitása őseink előtt ép oly noli me tangere volt, mint ma előttünk. A geográfiai helyzet atyáinkra is csak olyan nagy súlytal nehezedett, mint reánk. Egy nagy birodalom alkotása épen olyan szükség volt e helyen századokkal ezelőt, mint ma. És hogy a mai nemzedék és közvetlen elődeink küzdtek a nagy alakulásba való beolvadás ellen, hogy elfogadva annak előnyeit, mégis megtartsák nemzeti önállóságukat; akkor, mikor e nagy alakulás Ausztria nevét viselte: épúgy küzdöttek őseink is ellene az évszázadok hosszú során akár római, akár keleti császárság, akár római szent szék nevét viselte az. A mikor Magyarország maga nem volt e nagy hatalom, mindig szükség volt mások támogatására, de a támogatásért a nationalis elv nem adatott soha oda. A római birodalom küzdelmei, Henrik császár igyekezete a gvenge Béla ellen, Frigyes császára a szerencsétlen IV. Bélával szemben époly sikertelenek maradtak, mint Manuel cseiszövényei Béla király s utódai korában; sőt maga a szentszék is kénytelen volt érezni, hogy Magyarország állami önállóságából a katolikus eszme nevében áldozatokat hozni nem hajlandó. Könyves Kálmán hazája érdekében szétverte a keresztes hadakat, Gentilis bibornok, ki a pápaság leghatalmasabb korában más országokban fel nem tűnő módon a pápa nevében hívta össze a király-választó országgyűlést, csufos vereséget szenvedett a nemzet független érzelmein; és Mátyás király az olasz műveltség lelkes barátja, nyíltan ünnepélyesen kijelentette a pápai követnek, hogy inkább tesz kettős keresztet Budavár tornyára, sem mint a szentszék beavatkozását megtűrje Magyarország dolgaiba.

György Endre.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Körlevél

a f.-szabolcsi ev. ref. egyh. megyébe kebelezett egyházak lelkészei, tanítói- és előjáróihoz.

Kedves Atyámfiai!

Minden, még oly jelentéktelennek tetsző ténykedéseim, felhívásaim, körleveleim által is Isten dicsőségét, az Ur Jézus evangéliomában lefektetett eszmék, elvek és irányok terjedését ev. ref. ker. anyaszentegyházunk, fejlődését, virágzását s az ezen egyház kebelén élő ev. ref. hitsorsosaim boldogságát, üdvességét óhajtom ugyan munkálni; azonban ezen mostani körlevelém által mégis különösen az egyház belső életére, szellemi, vallás-erkölcsi működésére kívánom a presbiteriumok, főleg lelkésztestvéreim s a t. tanító urak figyelmét fordítani.

A már-már beállott téli napok, a hosszú, sokszor sokakra nézve unalmas téli esték, falukon a külső mezei munkának szünetelése, a hívek egy jó nagy részének majdnem teljes tétlensége ösztönzi, hajtja őket is, indítson minket is a hívek szellemi, vallás-erkölcsi életével való foglalkozásra, illetve arra, hogy hitsorsosaink, testvéreink figyelmét, érdeklődését üdvös, hasznos dolgokkal való foglalkozásra, elmélkedésre, társalkodásra irányítsuk; mert ha ily irányban a gondolkodásra, eszmecezerére mi nem adunk nekik tárgyat, eszmét és alkalmat, majd adnak — a mint azt épen napjainkban s e. megyénkben is szomorúan tapasztaljuk — mások, t. i. a „vak vezérek“ (Máté 15, 14) és a mi atyámfiai is keresnek s napjainkban — mondom — találnak tárgyat is, ingert is, vezetőt is úton-útfélen.

Ezeknél fogva minden tisztelettel, bizodalommal és szeretettel, népünk, hitsorsosaink jól felfogott érdekei iránt való őszinte és meleg érdeklődéssel az Ur Jézus evangéliomának idvezítő, boldogító voltában vetett rendíthetetlen hittel, — a népelet minden rétegére kiható presbiteri egyház-szervezetünk üdvös volta iránt való bizalommal hívom fel főleg a mai egész társadalmi életünket érintő s komoly megoldásra váró és a megoldást erősen követelő kérdésekkel (szociálizmus, baptizmus, nazarénizmus stb.) szemben a presbiteriumok, lelkésztársak s tanítók becses figyelmét, közreműködését az alábbiak megszívlelésére.

1. Miután a mindennapi 6—12 évesek iskolázására nézve akadály alig egy-két egyházból jelentetett be, azt kell hinnem, hogy a 6—12 éves gyermekeink iskolázása a szokott mederben folyamatban van, s lelkes, buzgó tanítóink azokat előttem már ismeretes buzgalommal és lelkiismeretes pontossággal tanítgatják, az illetékes helyi hatóságok hiv. ellenőrzése mellett; ennél fogva most csak az ismétlő iskolázásra, a 13—15 éves serdülő fiúk és leányoknak a helyi szokáshoz képest való, de legaiább is szerdán és szombaton délutánra szorító tanítására hívom fel a presbiteriumok, lelkészek és tanítók figyelmét. Azon már évtizedek óta túl vagyunk, hogy az ismétlő iskolázás hasznos voltáról elmélkedjünk. Üdvösnek, hasznosnak bizonyította ezt az élet, a gyakorlat mindenütt, ahol az életbe van léptetve; pedig ez gyakorlatban van mindenütt, ahol az iskolászek, presbiteriumok hivatásuk magaslatán állanak. A kivitelre is határozott gyakorlat fejlődött ki. A fizetést a polgári községek mindenütt készséggel teljesítik, csak a presbiterium kérényezze azt.

Midőn az ismétlő iskolázás megkezdését az 1868. évi 38. t.-cz. 1. és 50. §. alapján sürgetem a figyelmet arra is felhívom, hogy ezen iskolákban a vallástani

tárgyak tanításáról főleg a sákramentumok, egyháztörténelem és némi egyház-szervezet tanításáról se a felügyelők, se a tanítók meg ne feledkezzenek. Ilyen kézi könyv van H. Kiss Kálmán és Lévay Lajostól*; könyv-árusi úton megszerezhetők.

2. Ezenfelül — ahol vannak ilyenek — az iparos tanoncz-iskolákban a vallásoktatást újból megsürgetem; valamint ugyancsak az 1868. évi 38. t.-cz. 45. és 55. §§-ai értelmében az állami iskolákba, vagy más hitfelekezetek iskoláiba járó gyermekeink vallásos oktatásáról való gondoskodást is.

3. Tudom ugyan, hogy e. megyénk hitbuzgó és hivatás-érzettel működő lelkészi karának nincs szüksége figyelmeztetésemre, mindamellett e nehéz időkben ne vegyük tőlem rossz néven, ha én is és pedig sokszorosan érezve a felelősséget, mely a társadalmi bajokkal szemben lelkészi karunkra is nehezedik, felemelem igénytelen szavamat, mint a ki „Órállóul állítottam „Izrael“ házában“ (Ezék. 33, 7) s a ki nagy számadással és nagy felelősséggel tartozom Istennek, e. megyémnek s a társadalomnak és kérve-kérem az én „pásztor“-társaimat (Ef. 4, 11), hogy résen legyenek, őrt álljanak helyeiken s figyelemmel kísérjék a népeletet, a községeikben felszínre vetődött közérdemű dolgokat, főleg a szociálista mozgalmakat, azok irányát, vezetőit, tényezőit.

Én úgy látom, hogy a szociális kérdéseket feszegető emberek két csoportra oszthatók; egyikhez tartoznak a naplopók, a heverők, az ingyenélők, a kiknek sohasem lehet igazuk, — a másikhoz azon *munkások*, a kiknek egyben-másban sérelmeik vannak, talán kevés bér, kevés napszám s csalódásuk egyben-másban lehet stb. Ezeket intsék, figyelmeztessék türelemre, higgadt-ságra, a hatóságnál panaszaik előadására, szóval törvényes úton bajaik orvoslására. . . . A hol pedig e társadalmi baj még ki nem ütötte magát, vagy a hol már elharapódzott is, minél sűrűbben érintkezzenek velök is s általában a hívekkel közvetlenül is a presbiteriumok s a diakonusok közvetítésével is.

Ezeken felül, a mint az egyh. megye elhatározta, tartsuk meg szigoruan naponként a hétköznap reggeli könyörgésre szentelt istenitiszteleti órákat, végezzük buzgósággal vasárnapi és ünnepi tanításainkat, elmélkedéseinket.

Ez sem minden. Még itt sem szabad megállapodnunk. Nekünk híveink körében egyesületeket, társulatokat kell szerveznünk; pl. énekkarokat, a melyek a legkisebb egyházközségben is létesíthetők, csak a lelkész és tanító akarja; olvasó-egyleteket, vagy legalább felolvasással egybekötött összejöveteleket, ahol egymással való érintkezés, beszélgetés, társalkodás által a rossz útra tévelyedettek is meg lehet téríteni, a tétovázókat, tájékozatlanokat helyes útra vezérelni és irányítani s figyelmüket az írásra, az evangéliomra, Jézusra, Isten törvényeire felhívni s az evangéliom szellemét és igazságait szívökbe csepegtetni, lelkökbe oltani, hogy az megáldja és megszentelje életüket. . . .

Mert kicsinyelhetik e tévelygők, kicsinyelheti bárki az evangéliomot és annak tanításait; de valamint képes volt ez egykor az ó-világ romjain új életet teremteni s negyedfélszáz év előtt új korszakot alkotni, ma is csak ez fogja a bomladozó társadalmat bajaiból kivezetni s az életet nyugalmassá és boldoggá tenni: a szeretet, a testvériség, a türelem igéinek hirdetése az „imádkozzál és dolgozzál“ elvének megvalósítása által.

Az egyletek, a társulatok révén való társalkodás

mellett lássuk el a híveket jóra vezérlő, oktató, nevelő, erkölcsnemesítő, kedélyképző, tanító és szórakoztató olvasmányokkal. Ki ne tudná s látná, milyen tájékozatlan e téren a mi népünk s a roszhiszemű ujságírók és kiadók mennyire visszaélnék jóhiszeműségével, járatlan-ságával, nem is említve az Istent, hazát, nemzetet, családot nem ismerő idegen bujtogatók trágár, botránkozató, semmi emberit, semmi nemest, semmi szentet nem kímélő, átkozódásszerű, minden nemesebb érzést megmételvező kiadványait. Szedjük össze azért a jó olvasmányokat, könyveket, lapokat és ajánljuk azokat híveinknek s legyünk közvetítők a megrendelésnél. Ott vannak: a *Téli Ujság*, a *Kis Tükör*, a legközelebb megjelenő *Szövétnek*, *Szabadsajtó*, *Ébresztő*, *Evangyélium* s a legközelebb megközzött „Mesemondó és Históriai énekek“ s a Hornyánszky Viktor kiadványai műveltebb és kevésbé művelt egyháztárogok számára olvasmányok, imakönyvek, elmélkedések, árvaházi naptárak és a magyar prot. irod. társulat kiadványai: Koszorú, Örömhír, Hajnal* stb. stb. Ha a hívek nem volnának hajlandók előfizetni, bálok rendezése vagy más eszköz által alapot teremteni s legalább a jobbakat megrendelni el ne mulasztászák. Nekünk kell hallgatóink gondolkodásának, cselekedeteinek, ténykedéseinek főleg kisebb faluhelyeken irányt adni, lelkületöket, érzelmeiket, indulataikat, egész életöket irányítani. . . . Az a mi tisztünk, hivatásunk s ez az egyház, a vallásnak s az egyházi életnek, a gyülekezeti életnek hivatása, feladata, célja, hogy az életet Isten nevével, Jézus szellemével, az evangéliom irányítása mellett híveink, hitsorsosainkra nézve kellemessé, kedvessé, kívánatossá, széppé, boldoggá, legalább elégedetté s nyugalmassá, békességessé tenni igyekezzünk.

Igy forgolódjunk, mint világító szövétneknek híveink körében szeretett pályatársaim! Ha megtanítjuk öket olvasni, gondoskodjunk olvasmányaikról is.

Ehhez jön még az árvák, özvegyek, szegények, elaggott öregekről, tehetetlenekről való gondoskodás, a mint azt az E. T. 27. § 7. pontja és az E. T. 93—100. §-ai valamint az e. megyénk által (1895. szept. 42. sz. a.) alkotott szabályrendelet meghagyja.

E szabályrendelet minden egyházra kötelező. Alkalmazása iránt való intézkedés az esperesre bízott. Ezen szabályok a segédeszközöket, a forrásokat is megjelölik az árvák, szegények gyámolítása végett. . . . De p. gyűjteni e célra a községben, a jobbmóduak közt, mindig igen keresztyénies eljárás s a szegények szükségére adakozni a legszebb keresztyéni cselekedet s az írás világosan parancsolja: „az éhezőnek megszegjed a kenyeredet“ (És. 58. 7.) továbbá Róm. 15. 25—27; Móz. 25. 35; Máté 19. 21; Márk 10. 21; Luk. 14. 13. v. is megjelölik a részben való teendőiket. . . .

A polgári törvényhozás és a polgári községek, nem irigységgel, hanem jól eső benső örömmel, de ha a ker. egyház hivatására gondolok, egy kis szegény-érzettel mondom, már e részben megelőztek bennünket; mert a szegényekről gondoskodnak. Igyekezzenek az egyházi társaság, igyekezzenek a presbiteriumok is, ha másként nem, talán a magtári alaptól, legalább Karácsony ünnepére 1—2 koronát fejenként kiutalni a gyülekezet szegényeinek. Igy aztán, ha a hívek látják, hogy az ev. ref. egyház nemcsak a felvilágosodás, haladás, tökéletesedés, szabadság eszméinek fáklyahordozója, nemcsak a műveltség és jó erkölcs s minden ker. erényeknek bölcsője, hanem a munkás szeretet, a testvé-

* Legközelebb Csiky Lajostól is.

Szerk.

* Félreértések kikerülése végett megjegyezzük, hogy a két utóbbi nem a Prot. Irod. Társaság kiadványa. Szerk.

riség, jótékonyosság ígéinek megtestesítésén is fáradozik, nem kimenekülni, hanem hozzáfolyamodni s kötelékébe jutni is törekedni fognak.

A mi presbiteri egyházzervezetünk pedig ha a reánk zuduló bajok közt megáll rendületlenül s teljesíti hivatását s a diakónusok segélyével a népet minden rétegébe behatolva, helyes irányt ad a gyülekezetek életében a hívek gondolkodásának és cselekedeteinek, megfogja mutatni életrealóságát, dicső rendeltetését, mint megmutatta a Kálvin kezei között és vezetése mellett . . . Csak munkára, csak előre, csak fölfelé s mindig csak fölfelé a Jézus Krisztus nevében, Istennek dicsőségére! . . .

4. Miután a házasságkötések ideje közeledik avagy már el is érkezett, felhívom a presbiteriumokat s főleg a lelkészeket, hogy a gyermekek eligérése ellen minden hatalmunkban álló erkölcsi eszközökkel védekezzenek, talpon álljanak, mert az idők e tekintetben is nehezek. A lelkészek szoktassák rá a jegyeseket s a szülőket, hogy az egybekelendő ifju házassulandók a község vagy városházához menve, előbb a lelkészhez jöjjenek, ott utbaigazítást, tájékozást, tanácsot kérjenek s úgy menjenek a községhez, vagy legalább megfordítva, onnan visszajövet, térjenek ba a paplakra, a lelki atyához is. Ha már ekkor Istenről, eskürről, szeretetről, házassági hűség és köteleességekről hallanak egy-két kenetes szót, nagyobb vágygyal bensőbb vonzalommal járulnak Isten házába, az esküvőre . . .

5. Miután oly közel járok a családi élethez s a családi élet forrásához, megemlítem a múlt évi körlevelemből, hogy a családok körében a házi istenisztelet, az esténként, hajnalonként való éneklés, imádkozás, biblia olvasás ősi apostoli jó szokásának felélesztésére is mindent megtenni igyekezzenek a lelkészek, tanítók, presbiterok és diakónusok . . .

6. Megköszönöm, hogy Bodor János zágoni ref. lelkész atyánkfia „Családkönyvecskét“ adott ki 40 lappal, melynek tartama: I. Családi kimutatás. II. Aranykönyv. III. Isten háza. IV. Bölcsesség kezdete. Egy példány bérmentes küldéssel 25 kr. 10 drb. 2 frt 50 kr. 50 drb. 9 frt. 100 drb. 16 frt. Melegen ajánlom.

7. Ajánlhatom megvételre Bartha Mór nyug. ref. lelkész következő műveit is: „Emlékezés (1 frt.) Magyaragrár szocialismus és az örökbérlet“ (40 kr.) Marcius 15-ének 50 éves évfordulója (30 kr.) cz. füzeteket. Megrendelhető Debreczen, Nagy-Csapó-utca 396. sz. a.

Ezen körlevél a közelebb tartandó presbiteri gyűlésben felolvasandó!

Atyafiui szeretettel, Nagy-Kállón, 1897. nov. 27.
Testvérök az Urban:

Görömbei Péter,
esperes.

A nagy kikindaiak ünnepe.

Nem mindennapi és közönséges jelentőséggel birt azon ünnepély, mely nov. hó 27—28-án Nagy-Kikinda városában lefolyt. Ugyanis e városban létező missioi ref. egyház ekkor ülte meg alakulásának 10-ik évfordulóját. Kicsiny idő! Nemzetek, egyházak életében ugyszólván alig érdemelne figyelmet! De tekintettel ezen kis gyülekezet exponált helyzetére s azon nehéz körülményekre, melyek között megalakult s ez ideig is fennállott, valamint figyelembe véve ama rendkívüli nagy fontossággal bíró nemzeti és egyházi missióját, melyet ez idő alatt reményfeletti szép sikerrel betöltött s tekintettel továbbá azon várakozásokra, melyek e missioi egyházhoz úgy egyházi, mint hazafiui szempontból a

jövőben is méltóan füződnek: eléggé indokoltnak látszik, hogy az első évtized ily sikeres lefolyásáért Istennek különösképpen is hála adassék s buzgó imában kérje a gyülekezet jövőbeni munkalkodására is az isteni kegyelemnek kiterjesztését.

Az ünnepély iészletes befolyása a következő volt. 27-én este a kaszinó termeiben fényesen sikerült vallásos estély tartatott. A városi közönség nyelvi és vallási különbség nélkül zsufolásig betöltötte a termet s még ezenkívül két mellékteremben szorongott a publikum így adván tanubizonytságot erről, hogy a ref. egyház ünnepélye iránt mily nagy érdeklődéssel viseltetik. Az estély sikeréhez hozzájárult a polgári dalárda, a szerb — „ljusze“ — dalegylet s a város több előkelősége. Volt ének, szavaltat, zene és felolvasás, melyet Fekete Gyula az egyház lelkésze tartott nagy érdeklődés és figyelem között. Az emberi lélek aprólékos jó és rossz vonásait eseteite, kimutatva, hogy a minden téren való evangéliumi irányu működésre mily nagy szükség van. Az estélyt — mely 6 órakor kezdődött, a dalárda vegyes kara által előadott Hymnus zárta be.

Másnap — 28-án — d. e. 10 órakor istenisztelet tartatott, melyen nt. Szabó János esperes és Futó Zoltán temesvári lelkész is részt vettek és az isteniszteleten közreműködtek. Az istenisztelet ünnepélyét emelték a dalárda vegyeskaru éneke s a nagyszámú közönség jelenléte, köztük a város polgármestere, országgyűlési képviselője, a szerb egyház esperese és világi elnöke; a kath., evang és izr. hitközségek elnökségei, egyletek küldöttei, stb. Délben 1 órakor bankett zárta be az ünnepélyt.

Az isteni gondviselés örökdjék a kis egyház felett és ne vonja meg segedelmét nagyczélú működésétől soha, hogy egyházi és iskolai téren kifejtett páratlan működését továbbra is a legszebb siker koronázza.

B. I.

KÜLFÖLD.

A baseli theologiai alumneum.

Basel, 1897 nov. 22.

Kedves köteleességemnek tartom e becses lapot néhány cikkemmel felkeresni baseli tartózkodásom alatt, a melyet egy nemes alapító kiváló áldozatkészsége tett lehetővé. Az itteni egyházi élet s annak különféle nyilvánulása méltán megérdemlik, hogy az ember behatóan foglalkozzék vele s megismertesse azt e lapok olvasóival. Lehetséges, hogy azon dolgok, a melyeket közölni szándékozom, régebbi előadás után már nagyobb részben ismeretesek hazai református egyházunkban. Ámde, mint minden, úgy az egyházi ügy is változásoknak, reformoknak lévén alávetve, a régi jellemet újjal cseréli fel. Ily körülmények között nem lesz éreketlen, ha a baseli egyházi életnek jelenlegi alakjáról, néhány emberbaráti nemes intézményről egyet-mást el fogok mondani.

Ezen alkalommal a baseli theologiai alumneumról óhajtok írni, a mennyiben ezen intézettel, mint annak egyik alumnusa, itteni tartózkodásom rövid ideje alatt is tüzetesen megismerkedhettem; de meg másfelől ezen alumneum reánk prot. magyarokra kiváló érdeklődés tárgyát képezheti, mivel ebben 53 éves fennállása alatt, több magyar református s épen a debreczeni kollegiumból kikerült ifjú talált barátságos otthonra.

Az alumneum czélja egyfelől az, hogy a baseli egyetemen való tanulást jelentékenyen megkönnyebbitse

azon szegényebb ifjak számára, a kik a theologiai pályára lépnek; másfelől pedig a kebelébe felvett ifjakat keresztyéni családi életben egyesítse s így úgy anyagilag, mint szellemileg előmozdítsa theologiai és keresztyéni kiképzésöket. Kivételesen más pályára, különösen a tanári pályára készülő egyetemi ifjak is felvehetőek. Az intézetben, a hol nemcsak schweizi, hanem külföldi tanulók is lehetnek, az osztrák-magyar ifjak részére a baseli prot. egyház és a német Gusztáv Adolf-egylet több ingyenes helyet tart fenn.

Előttém fekszik az intézet történetének részletes ismertetése, a mint azt Haller Albert a jelenlegi házi atya, a felügyelő bizottság megbízásából, az alumneum fennállásának 50 éves jubileuma alkalmával 1894-ben megírta. Ennek nyomán közlöm a következőket:

Már a reformáció kora óta állott fenn Baselen theologiai alumneum, a mely „Collegium Erasmianum“ vagy „Collegium alumnorum“ nevet viselt. Ezen alumneumot a városi tanács 1533-ban állította fel az augustinusok kolostorában. Kezdetben csak 8 ifjút vettek fel; később pedig, midőn a kolostor szerzetes lakói kihaltak, ezen szám 24-re emeltetett fel. Csaknem három századon át állott fenn ezen intézet s abban több külföldi ifju megfordult, különösen pedig Magyar- és Erdélyországból, a református Pfalzból és a piemonti valdens egyházakból. 1835-ben azonban a városi tanács beszüntette az alumneumot. Erre okul szolgált egyfelől azon körülmény, hogy a két félkantonnak, Baselnak és Baselandnak egymástól való különválása (1833) az egyetem vagyonára jelentékeny befolyással volt; másfelől pedig az intézet ezen forradalmi időkben határozottan hanyatlásnak indult. Kilencz év mulva azonban ismét feltámadt hamvaiból e szép, nemes intézet s az új viszonyoknak megfelelő alakot öltött magára. A régi alumneum, mint állami intézmény állott fenn, az újat néhány buzgó férfiu keresztyéni szeretete, a református egyház iránt való meleg érdeklődése valósította meg. Nevezetesen 1844-ben összeállott 12, részint egyházi, részint világi férfiu s megalapították újból az alumneumot. Mindnyájan abból a meggyőződésből indultak ki, hogy a keresztyéni családi élet, áthatva a szeretet, szabadság és a fegyelem szellemétől, kiváló mértékben áldásos lehet a hittanhallgatókra. Ennélfogva elhatározták, hogy az új alumneumban úgynevezett „házi szülőket“ (Hauseltern) alkalmaznak, a kiknek feladatuk lesz az ifjakra minden tekintetben felügyelni. E szép feladatra egy akkori baseli lelkész és neje önként vállalkoztak s teljesen ingyen teljesítették az alumneumban nemes hivatásukat. A szükséges előkészületek után 1844-ben okt. 28-án egyszerű ünnepélyességgel megnyitották az intézetet. Az első évben csak 5 növendéket vettek fel az alumneumba, a mely akkor még csak bérelt házban volt elhelyezve. Legrand, az első házi atya, azt a szép feladatot, a mely neki ezen alumneumban jutott, teljes mértékben átértette s a legjobban meg tudta oldani. Nem csupán felügyelője volt ő a gondjaira bízott növendékeknek, hanem a szó szoros értelmében atyja. Nemes szívre, a legmélyebb vallásos kedélyre mutat azon ténye, hogy az új alumneumot igyekezett felhasználni azon protestáns hitsorosok felsegélésére, a kik elszórva élnek a különböző katolikus országokban. Tőle eredt azon nemes eszme, hogy az új alumneumban ingyenes helyek létesíttessenek az osztrák-magyar ifjak számára. Ezen terv megvalósítván, már 1846-ban jelentkezett egy magyar ifju felvételre, a mit az intézeti bizottság kész örömmel teljesített, sőt az illetőnek úti költséget is adott. Ezen lutheránus ifjut Polster Gottliebnek hívták s 4 év mulva

visszatérvén Magyarországra, Felső-Lövön tanító lett. Hogy úgy a multban, mint a jelenben a magyarországi ifjak oly örömmel vétetnek fel, annak oka egyfelől az, hogy a régi baseli alumneumban is mindenkor szíves fogadtatásra találtak a magyar ifjak; másfelől pedig azon kiváló érdeklődés, a melylyel Legrand viseltetett az ausztria-magyarországi ifjak iránt. Azonban ezen szép összeköttetést az 1848/9-iki forradalom csaknem megsemmisítéssel fenyegette; nevezetesen, midőn 1851-ben két magyar ifjút, u. m. Ráczy Györgyöt és Schwarcz Jánost a bizottság felvette az alumneumba, az osztrák kormány vonakodott nekik útlevelet adni külföldre. Csak miután Legrand, a házi atya, a Bernben levő osztrák követséghez fordult, állították ki a két magyar ifju részére a szükséges útlevelet. 1852-ben tavasszal végre megérkezettek Baselbe s miután mindketten igen szegény állapotban voltak, nemcsak ingyenes helyre vétettek fel, hanem hetenként 50 centimest kaptak zsebpénzül az alumneum kasszájából. Midőn pedig két évi itteni tartózkodás után hazánkba visszatértek, 300 frankot kaptak úti költségül.

Az alumnisták száma 1851-ben már tizenegyre emelkedett. Ezen évben halt meg Legrand neje s 38 ezer franknyi összeget hagyott az alumneumnak s így a felügyelő bizottság megvehette az intézet számára azt a csinos udvarral és kerttel ellátott házat, a hol jelenleg is van az alumneum. A szükséges építkezések megtörténte után abba a helyzetbe jutott a bizottság, hogy 24 növendéket vehetett fel. Ezen szám, mint normális szám egész 1885-ig megmaradt; ezen évtől kezdve azonban csak 20 növendék vétetik fel.

1869-ben ülte meg az intézet fennállásának 25 éves jubileumát. Az alumneum még akkor is Legrand vezetése alatt állott, a ki ekkor már 85 éves volt. Az ő magas kora bizony nagy befolyással volt arra, hogy az intézetben a rend és fegyelem ezen időben nem csekély mértékben meglazult. Ezen körülmény arra indította a bizottságot, hogy kiméletes módon felkérje az agg házi atyát, miszerint tekintettel gyöngye állapotára, mondjon le a felügyelői hivatalról. Ez meg is történt 1872 október 31-én; helyét Joneli Arnold lelkész foglalta el.

Jonelivel az alumneumba új szellemi élet lépett be. Az új házi atya egy 38 éves, tudományosan képzett ferfiu, mindjárt belátta, hogy a növendékekre nem csupán felügyelni kell, hanem szükséges tudományos kiképzetesöket is előmozdítani hasznos utasításokkal. A házi atya feladatának ezen oldala eddig úgyszólván figyelmen kívül hagyott, a mennyiben Legrandnak inkább az egyes növendékeknek vallásos-erkölcsi, mint tudományos nevelése fektűt a szívében. „Legrand papa“, a mint őt a növendékek kedélyesen nevezték, nagyon értett ahhoz, hogy az atyai lelki gondozás, a szeretetteljes intés megtalálja útját az ifju szívekhez. Egész lénye a valódi keresztyéni szeretetnek, az állhatos türelemnek a benyomását tette mindenkire. Joneli ellenben mint egykori alumnus, jól tudta, hogy a házi atya, a ki első sorban természetesen a rendnek az őre, nagy mértékben előmozdíthatja az ifjakban a tudományok iránt való érdeklődést, Ily czélból gyakran összehívta a növendékeket; hasznos utasításokkal látta el egyetemi tanulmányaikban; gyakran tartott nekik bibliamagyarázatot vagy pedig fejtegette előtök a bibliának egyes részeit. Sajnos azonban, hogy Joneli 1874-től kezdve az „Allgemeine Schweizerzeitung“ szerkesztését elvállalván, sok elfoglaltatása mellett nem tudott időt szakítani magának az alumneumban elkezdett buzgó működésének folytatására. 12 évig viselte Joneli a házi atyai hivatalt s 1884. okt.

1-én lemondott arról. Helyére a bizottság Haller Albert leissigeni (Bern kanton) lelkészt választotta meg. Ugyanezen évben az intézet ismét lényeges javításon ment keresztül, a mennyiben az eddigi épülethez egy új rész építetett s a dolgozó szobák ebben helyeztetek el.

A jelenlegi házi atya Haller, 51 éves, erőteljes, kellemes kinézésű férfi. Megjelenése mindenkire a legjobb benyomást teszi. Kifejezésteljes arczával, őszbe csavarodott hajfürteivel tiszteletet gerjeszt mindenkiben. Valóban alig képes az ember megmondani, hogy mit csodál jobban ezen tiszteletre méltó egyénnél: a szelidséget-e vagy a szigorú pontosságot? E kettőt oly szépen tudja egyesíteni, hogy senki sem tarthatja őt sem pedansnak, sem tulságos engedékeny embernek. Igazi vallásosság hatja át egész lényét, a mely beszélgetésében, egész magaviseletében kifejezést nyer. És ez a vallásosság nem pietisztikus, nem felszínes, hanem igazi meggyőződésből származó. Megnyerő modorához hozzájárul az a kedves csengő hang, a mely nagy mértékben segítségére van, hogy az ifjak szívét magának megnyerje. Mindnyájunk méltó sajnálkozására a szeretett házi atya f. év deczember 18-án állásától megváltik, a mennyiben megválasztották lelkésznek Bernbe, a hol e hó 21-én már meg is tartotta székfoglaló beszédét. Helyébe a bizottság Stockmeyer Károly sissacki (Baselland) lelkészt választotta meg.

A mint már említettem, 1894. okt. 28-án ülte meg az alumneum fennállásának 50 éves jubileumát. Ezen alkalommal Európának úgy szólván minden protestáns államából tömegesen érkeztek üdvözlő levelek és táviratok a felügyelő bizottsághoz.

50 év alatt 602 alumnus volt az intézetben s ezek közül 67 Magyarországból. A reformátusok, sajnos, nem igen keresték fel ezen intézetet; hazánkból többnyire a németajku lutheránusok voltak itt. Nem lesz talán érdek telen, ha felelítem, hogy a mi egyházkerületünkben 50 év alatt a következő, nagyobb részt ma is élő egyházi férfiak keresték fel az alumneumot: Csiky Lajos debreczeni theol. tanár (1877—8), Bethlendi András elhunyt theol. tanár (1878—79), Szabó Lajos hadházi lelkész (1880—81), Kiss Bertalan keéri lelkész (1881—82), Eröss Lajos püspökladányi lelkész (1882—83). Lehetőség, hogy kihagytam egy pár egyént, a kiről biztos adattal nem bírok. Fájdalom, körülbelül 15 év óta senki sem volt Debreczenből ezen nemes intézetben, a hol pedig minden magyar protestáns ifjú otthon érezheti magát, mert szeretettel fogadják s meleg érdeklődéssel viseltetnek iránta.

Az alumneum 50 éves történetének rövid összefoglalása után szólnom kell még a felvételi szabályzatról, a házi rendről, az intézet berendezéséről s végül az itt uralkodó szellemről.

Az alumneumba jelenleg 20 ifju vehető fel. Ezek közül 5 ifju, u. m. 4 osztrák-magyar és 1 zürichi, teljesen ingyenes helyet élvez. Minden folyamodónak a következő okmányokat kell benyújtani: az érettségi bizonyítvány, egy ajánló levelet valamely itt ismeretes férfiutól, kötelezvényt a szülők részéről a koszt pénz fizetésére vonatkozólag, német nyelven írott önéletrajzot s a nem schweizi studenteknek a katonai kötelezettségről szóló bizonylatot. A koszt pénz egész évre 500 frank (téli félévre 300, nyári félévre 200 frank). Ezen összeg a mi pénzértékünk szerint jelenleg 235 frt. Ezért nemcsak lakást és kosztot, hanem fűtést, világítást és mosást is kapnak az alumnisták.

A házi rend a következő: Reggeli nyáron 6¹/₂, télen 7 órakor. A felkelés ideje nincs meghatározva, az

az illetőktől függ; csak az kívántatik meg, hogy mindenki megjelenjék a reggelin, a mely után a házi atya bibliát olvas és imádságot mond. Ebéd 1¹/₂1-kor. Ozsonna 3 és 5 óra között. Vacsora 8 órakor. Vacsora után bibliaolvasás és imádkozás, 10 órakor lefekvés. A növendékek hetenként csak kétszer mehetnek ki vacsora után s ekkor is csak 11 óráig; minden más alkalommal a házi atya engedélye kérendő ki.

Az intézet az úgynevezett Hebelstrassén van elhelyesve. Két emeletes épület, csinos udvarral és igen kellemes kerttel. A kertben különféle tornaeszközök vannak, egyik részében pedig a játéktér s mellette csinos kerti ház. Minden növendéknek van külön dolgozószobája; a hálószobák pedig úgy vannak berendezve, hogy egyben-egyben 2, legfeljebb 3 ember alszik. Van külön társalgószoba, a mely egyszersmind olvasóteremül is szolgál. Ezen társalgóteremben áll a zongora és fiszhármonia, a melyet csak meghatározott időben lehet használni. Ez a szoba igen kellemes tartózkodási helye az alumnistáknak. Itt cserélik ki ők egymással gondolatokat s beszélnek a világ folyásáról. A társalgószobával szemben van az ebédlő, a hol a növendékek együtt étkeznek a házi atyával és ennek családjával. Van továbbá az alumneumnak csinos könyvtára, a mely többnyire theologiai könyvekből áll. Az egész berendezés egyszerű, de azért minden kényelmet megad, a mire ifju embereknek szüksége van.

Az intézetben jelenleg csak 11 alumnus van, u. m. 6 schweizi, 1 badeni, 2 cseh és 2 magyar. Ennek oka az, hogy a theologusok száma itt is jelentékenyen megapad, még pedig azért, — a mint mondják — mert mostanában kevés üresedés van s a végzett ifjaknak 2 évig is kell állás után várakozni. (Ha nekünk otthon Magyarországon csak eddig kellene várakozni?) A másik oka pedig e kevés számnak az, hogy a szabadságszerető schweizi ifjak nehezen adják magukat valamely intézet fegyelmé alá.

A szellem, a mely itt uralkodik, áldásos nyomokat hagy hátra mindazon ifju szívében, a ki életéből egy bizonyos időt töltött e nemes intézet falai között. Egy kis világ ez, a melyben a szeretet törvénye uralkodik s kapcsolja össze az ifjakat, a kik — bár többnyire különböző országból valók — testvéreknek tekintik egymást. Egy kis világ ez, a melyben nincsen hely a mindennapi élet lármás hangja s a világi hiábavalóságok számára. És mégis, ez az intézet nem hasonlítható azon zárdákhoz, a melyek kapui, ha egyszer rajtok belépett az ember, örökre becsukódnak vagy legalább nehezen nyílnak meg ismét számára. Az ifjuság kedvtelése, ártatlan örömei nem némulnak itt el, hanem bátran kifejezést nyerhetnek az illendőség és tisztesség korlátai között. Szabadság és fegyelem! ez itt a jelszó. Szabadság, hogy az ember önmaga tudja magát fegyelmezni; fegyelem, hogy a szabadsággal senki vissza ne éljen. A vallásosság, a mely itt uralkodik, a valódi istenfélelem s igaz buzgóság gyümölcse; oly vallásosság ez, a mely nem a külsőn, hanem a szív benső rejtekében ül.

A baseli theologiai alumneum ama munkás szeretet bizonyága, a mely anyagi irányú korunkban az evangéliumi egyháznak, mint az igazság hordozójának segítségére jön s számára munkásokat nevel. A munkások a Mindenható tiszteletére taníthatnak itt, hogy keblök szilárd legyen megállani az igazság útján s az élet ösvényeit hivatásuk igaz tudatában fussák meg.

Veress István.

IRODALOM.

A prot. lelkész feladata napjainkban. A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezlete által jutalmazott pályamű. Irta *Szuhay Benedek*, kápolnai ev. ref. lelkész. Ára 1 korona. Miskolcz. Vagner és Szelényi könyvnyomdája 1897. 87 l. — Egy hivatásáért lelkesülő papnak aktuális műve ez, tele lánggal s az ideálimusznak azzal a szép fényével, mely manapság olyan ritka hollóként jelen meg. Felsorolja nyomasztó egyházi bajainkat, s látszik, hogy nem a lapokból és mások elbeszéléseiből ismeri azokat, hanem közvetlen tapasztalataiból merít, s ez adja meg a súlyt sorainak. Előszámlálja azután a lelkészek teendőit megváltozott viszonyaink között. Nem az újjászületésre serkent, hanem olyan feladatokra mutat rá, melyek biztosan s czéltudatosan éleszthetik fel újra a régi hitbuzgóságot, eleven egyházi és vallás-erkölcsi életet. A lapunk más helyén közölt részlet mutatja, mily nyomokon halad a lelkes szerző, a ki művében kellő gondot fordított az egyházi köz-igazgatás és gondozás történeti fejlődésére is. Műve általában véve helyes gondolatokat, elfogulatlan észleleteket és czélravezető módozatokat foglal magában. Azt az összhangot, a mit kelt, egyes apróbb kritikai megjegyzésekkel nem akarjuk zavarni. Sok új dolog azonban — a mint szerző maga is beismeri — nincs e dolgozatban. Mások más alakban elmondták vagy leírták már azokat, a miket fejteget, kerületünkben legközelebb a szatmári értekezleten Gergely Károly. Érdeme, hogy a szétszórva megjelent gondolatokat összeszedte és a maga tapasztalataival kibővítvén, páratlan ügyszeretettel és élvezetes stylussal megírta. Mint ilyen mű méltó volt csakugyan a jutalomra s érdemes a lelkészek figyelmére. Főleg falusi kisebb gyülekezetekben vehetik hasznát a papok a földművelő s kis iparos nép között, míg városi egyházainkra egyes panaceái nem egyebek, mint a multból visszacsengő, de többé valószínűtlen hangok. Ide már igazán másnemű orvosszerek kellenek, de mindenképp a buzgó lelkészek egyéni divinatioja. Szuhaynak hittől, erőtől és lelkesedéstől duzzadó, időszerű kis művét ajánljuk mindazoknak, a kik egyházunk soknemű bajai fölött aggódnak és rajta segíteni akarnak.

— **A dunamelleki ev. ref. egyházkerület Buda-pesten 1897. okt. 25-én tartott egyházi értekezletének Emlékkönyve.** Az értekezlet megbizásából szerkesztette Szóts Farkas theol. igazgatótanár, az értekezlet titkára. Budapest, Hornyánszky V. Akis füzet igen figyelemre méltó dolgozatokat tartalmaz, melyek az Értekezlet közgyűlésén olvastattak fel. Ilyenek „Egyházfentartásunk bajai és gyógyszerei.” *Szilassy Aladártól*; „A presbiteriumok vallás-erkölcsi hivatása” *Haypál Benőtől*. Ezután az értekezlet naplója következik *Hamar István* értek. jegyzőtől s a titkári jelentés *Szóts Farkas* titkártól, mindkettő gondos összeállításban. Végül az adományokrol való kimutatás és az értekezlet tisztikarának névsora vannak közölve.

Héjas Pál, a csurgói ev. ref. főgymnasiumnak 40 éven át működött tanára, ezen idő alatt készített emlékbeszédei-, emlékverseiből s „Kalászok a klasszikus ókor meséjéről” cz. dolgozatából egy kötetnyit szándékszik „*Emlék*” czim alatt közrebocsátani. Előfizetési határidő. decz. 15., a mű ára füzve 1 frt.

„**Gazdasági ismétlő iskolások könyve**” czim alatt harmadik kiadásban kaptuk *Vaday József* nagyváradi községi tanító sok helyen elfogadott művét, melylyel a szerző annak idejében a miniszteri pályázaton is részt vett. A szerző — mint az ismétlő iskolaügy terén gyakorlati tanító — úgy látszik, nagy ambíciót köt könyvéhez s nem fél azt e legmagasabb fórum, a *tanítószághoz* felbocsátani. Nézetéből el kell fogadnunk* azt, hogy a tanító számára sem pap, sem gazdatiszt, sem ügyvéd, de még doktor sem tud könyvet írni vagy bírálni, mert azt a praxist, a miből a jó kézikönyv lesz, csak az iskolaporból szívják a pedagógusok is. Készséggel ajánljuk tehát könyvét addig is, míg részletesen ismertethetők, — fölkérvén a hozzászólásra a szakértőket. A könyv ára egyenkint 80 kr, több példányban rendelve 60 kr. kötve. Rendelhető szerzőnél *Nagyváradon*.

„**Magyar Könyvtár.**” Szerkeszti: *Radó Antal*. Kiadja: *Lampel Róbert* (Wodianer F. és Fiai).

Felhívjuk olvasóink figyelmét a „*Magyar Könyvtár*” czimű új irodalmi vállalatra, mely a magyar olvasókörzés régi vágyát elégíti ki s fordulópontot jelent irodalmi szükségleteink alakulásában. *Wodianer F. és Fiai*, arégi *Lampel Róbert* czég, a melynek a magyar irodalmi viszonyok fejlesztése körül szerzett érdemeit nem régiben királyi elismerés is méltányolta, jár elől most is jó példával, s „*Magyar Könyvtár*” czimű új vállalatával ismét fényes bizonyosságát adja áldozatkészségének és nemes igyekezetének.

Az új vállalat 15 krajczáros, 4—5 iv terjedelmű füzetekből áll. Famentes erős papíron nyomják, a mely soha meg nem fakul, kedves, tisztán olvasható apró betűkkel, úgy, hogy bar öt íven 6—8 ivnyi szöveget ad, a szemet egy csöppet se rontja. Háromszoros, sőt többszörös vastagságu füzetek, a melyek más hasonló vállalatok olcsóságát oly gyakran teszik illuzóriussá, csak a legritkábban fognak előfordulni, kettős füzetek is csak olyankor, a mikor igazán van rá ok, s az olvasó örömmel látja a kettős füzetet.

Az új vállalat belső értékét mi sem biztosíthatná jobban annál a ténynél, hogy a szerkesztésre a kiadónak dr. *Radó Antalt* sikerült megnyernie, irodalmunknak ezt a tevékeny és nagy tehetségű tagját, a kinek világ-irodalmi műveltsége, ritka munkaereje és tekintélye a legjobb biztosíték arra, hogy a „*Magyar Könyvtár*” ki fogja elégíteni a legkényesebb irodalmi izlést is, s e mellett nem fogja nélkülözni az elevenséget, a temperamentumot, az aktualitást sem.

Az új vállalat czélja lassankint egy teljes könyvtárt összeállítani, a mely úgy a magyar, mint a külföldi irodalmak minden értékesebb termékét felöleli.

Az új vállalat legtöbb füzetét értékes irodalomtörténeti bevezetés előzi meg. A bevezetéseket elsőrangú erők írják, s a „*Magyar Könyvtár*” értékének legmértánylőbb elismerése az, hogy *Beöthy Zsolt*, nagynevű aesthetikusunk maga is az új vállalat munkatársai sorába lépett s a „*Magyar Könyvtár*” füzeteinek irodalmi jelentőségét már eddig is két remek bevezetéssel emelte: egyiket *Katona „Bánk bán”-jához*, a másikat *Kisfaludy Károly „Kérők”* czimű vígjátékához írta.

A „*Magyar Könyvtár*” szépirodalmi füzetei a régi magyar írók gondos szövegű új kiadásait, az új magyar írók válogatott műveit s a külföldi klasszikusok s újabb neves írók műveit fogják felölelni, ez utóbbiakat legjobb

* De csak fentartással s bizonyos korlátozással. Szerk.

műfordítóinknak nagyrészt külön a „Magyar Könyvtár” számára készült kiváló fordításaiban. *Shakespeare* és *Molière* művei nemsokára új magyar fordításban fognak megjelenni, s a 15 kros füzetek, reméljük, hamarosan leszorítják a hazánkban óriási elterjedtségnek örvendő Reclam-féle és egyéb német fordításokat. Az eddigi magyar fordítások aránytalanul drágák voltak e feladatra s a diszkiadásu Shakespeareon kívül legnagyobb-részt el is fogytak már. A szépirodalmi műveken kívül kiterjeszkedik a „Magyar Könyvtár” ismeretterjesztő, irodalomtörténeti és történeti munkákra is. Kiváló íróink élet- és jellemrajzai, történetünk nagy alakjai egymásután fognak előttünk a kis füzetben megelevenedni s a magyar írói gárda előkelőségei legjobb tudásukkal és tehetségükkel fogják a „Magyar Könyvtár” tartalmát gazdagítani. A „Magyar Könyvtár” egyszerre tíz füzetel kezdte meg pályafutását. E füzetek az ország minden könyvkereskedésében megszerezhetők 15 krajczárjával. Az első tíz füzet tartalma a következő: 1. Katona, Bánk bán. Bevezetéssel ellátta Beöthy Zsolt. 2. Guy de Maupassant, Elbeszélések, fordította Tóth Béla. 3. Berzsenyi válogatott ódái. Életrajz bevezetéssel. 4. Coppée, A kovácsok sztrájkja s egyéb elbeszélő költemények. Fordította Radó Antal. 5. Kisfaludy K. A kérők. Bevezetéssel ellátta Beöthy Zsolt. 6. Sipulusz, Humoros tárczák. 7. De Amicis, A bor. Fordította Tóth Béla. 8. Zrinyi, Szigeti veszedelem. 9. Du Maurier-Potter, Trilby, színmű. Ford. Fai J. Béla. 10. Csokonai, Dorottya.

Mint a beküldött prospektusból látjuk, a kiadók Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) es. és kir. udvari könyvkereskedése Budapesten, Andrassy-ut 21. sz. a. a vállalatra előfizetéseket is elfogadnak, még pedig egész évre (24 füzet) 3 ft 60 kr., fél évre (12 füzet) 1 ft 80 kr., negyedévre (6 füzet) 90 kr. Az előfizetőknek a füzeteket bérmentve küldik.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

58. Adatok a kis-marjai ev. ref. egyházközség múltja és jelenéből.

Kis-Marja (hajdan Kis-Mária) község Biharmegyében, Nagy-Kereki, Henczida, Pocsaly, Pelbárhida s Bihar községek szomszédságában fekszik. A község határában vonul tovább a Berettyó folyó, a melynek gyakori kiöntései régebben többször megzavarhatták ezen község lakosait, mert a 13-ik században Ó- és Új-Mária, a 15-ik században pedig Nagy- és Kis-Máriáról van emlékezet, mely különböző elnevezések a község lakosainak a víz-áradások folytán egyik szigetről a másik szigetre való többszöri átköltözését mutatják.

Egy óra járásnyira van Kis-Marjától Paptamasinál az érmelléki vasut állomása, de használják a marjaiak a mezőkeresztesi és nagy-váradai állomásokat is.

A községi határ területe az 1887-iki kataszteri felmérés szerint 7743 kat. hold és 75 □ öl, de ebből 4625 hold 221 □ öl a községhez tartozó Nagy-Marja pusztára esik és így Kis-Marja község és lakossága csak 3117 hold 1454 □ ölet bir. Ebből a községnek, mint testületnek van 1242 hold 838 □ öl birtoka, melyben a 7 hold 732 □ öl jegyzői illetmény is befoglaltatik. Az egyháznak van 52 hold 45 □ öle, mely a lelkész 7 hold 1476 □ öl, a fitanító 5 hold 920 □ öl, a leánytanító 4 hold 947 □ öl és a vegyes iskolai tanító 2 hold 1097 □ öl illetményét is magában foglalja.

A község és lakosság 1896. évi állami összes adója

6260 frt 83 kr, a Nagymarja pusztá birtokosaié 5768 frt 47 kr, s így összes adó 12,029 frt 30 kr.

Van a községnek 3 országos és hétfői napon heti vásárja. E vásárok hajdan látogatottabbak voltak, mert a marjai polgárok a híres Csáky-féle körmödsi fajból czimeres és nagy testű marhákat neveltek s azokkal kereskedtek; ma már a Berettyó szabályozás miatt a jó legelők elpusztulván, az állattenyésztés sokkal alantabb fokra szállott.

Kis-Marja népességét Fényes 1839-ben 1868-ra teszi, mely azóta épen nem szaporodott, mert az 1890. évi népszámlálás szerint volt itt férfi 1127, nő 1095, összesen 2222; úgyde ebből 409 lélek esik Nagymarja pusztára, melynek levonásával Kismarja lakossága csak 1813 lélek volt.

A kismarjaiak az ev. ref. hitre 1590 körül tértek át s azután oly hitbuzgókká lettek, hogy 1848-ig más hiten lévő maguk közé letelepedni nem engedtek.

Az anyakönyvvezetés 1733 tól kezdődik. Lelkészek nevei: 1733. Óri Mátyás; 1749. Töltési Ferencz; 1753—1764. Munkácsi István; 1764—1769. Marcsa Mózes; 1769—1797. Cserepes Mihály; 1797—1807. Jenei József; 1807—1813. Imre József; 1813—1845. Posta János; 1845—1889. Könyves János; 1889—1895. Bódogh János; 1895— Leel-Óssy István;

Az egyház jelenlegi előjárói: id. Varga Gábor gondnok, Osváth Gyula községi jegyző, Farkas Elek leánytanító, Hőgye Imre, Hőgye János, ifj. Kolozs Mihály, Halász Lajos, Varga Bálint, F. Kovács István, Gy. Nagy Lajos, Sz. Kiss Sándor, László Sándor, id. Kun István, Pető Imre, id. Kató István, ifj. Kun István, L. Nagy Imre, Varga Imre, Z. Nagy Imre, Kovács József, Janó Lajos presbiterek. Fitanító Mezei Imre, leánytanító Farkas Elek, vegyes iskola tanító: Juhász Sándor.

Az egyház 1804-ben épült templomában 1857. óta orgona van, mit a hívek önkéntes adakozása állított elő. Régiségei az egyháznak: Kisebbik harangja, melyen e felirat van: *Alsó részén* Confecerunt hanc campagnam nobis oppidi Kis-Márienses in nomine domini iudice primario. Nikol Sárándi AO domini 1616. *Felső részén* Renovata anno domini 1766. *Oldalán* Kis-Marja város czimere „Pro deo et patria 1606” felirattal. Vannak ezeken kívül nagy számmal urasztali kendők úgy a régi mint az újabb korból. Van 2 urasztali ezüst pohár és egy kenyér osztó ezüst tányér 1754-ből.

Mint az egyház pártolói az újabb korból feljegyzésre méltók Szász János és neje, kik 1871-ben értékes és diszes keresztelő edényt készítettek s ezen kívül az egyháznak 10 hold földet adományoztak.

Megvan az egyház levéltárában Bocskay István szabadalom levele, melyet 1606-ban adott Kis-Marja lakóinak, melynek régebben nagy hasznát vehették a marjaiak, de ma már emlékezet és dicsekedés tárgya lehet csak közöttünk. Ezen privilegiumnak tulajdonítható az a nimbus is, mely a Bocskay nevet a marjaiak között minden más név fölibe emeli és az, hogy Bocskay István arczképét templomukban is kifüggesztették és a mai napig is ott áll s nem is volna tanácsos azt onnan eltávolítani akarni.

(A szabadalom levelet kívánatra szívesen lemásolom és megküldöm, ha t. i. tek. szerkesztő ur érdemesnek tartaná azt a közlésre).*

Kismarja 1897. feb. 14., tisztelettel

Leel-Óssy István,
ev. ref. lelkész.

* Megörökítés végett is szívesen vesszük és alkalomlag közöljük. Szerk.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Figyelmeztetés.** Az előfizetési pénzek, hirdetési díjak stb. **dr. Bartha Béla** jogtanár úrhoz küldendők be, a ki már fél évvel ezelőtt a lap pénzügyeinek kezelését szíves volt elvállalni. *Szerk.*

— **Jótekonyság.** N.-Kállón, a Görömbei Péter ref. lelkész-esperes vezetése alatt álló két temetkezési társulat választmánya, f. évi november 28-án elhatározta, hogy a drágaság, szűk termés s általában a mostoha időjárásra való tekintetből, a temetkezési társulatok szegénysorsú tagjai között 40—40 koronát, együtt a két társulat szegényei között 80 korona adományt fog kiosztani a közelgő karácsony ünnepek előtt, így akarván az egylet jótekonyságát éreztetni szegénysorsú tagjaival.

— **Ugyancsak N.-Kállóból** vesszük az értesítést, hogy az ev. ref. egyház előjárósága 20 tehetetlen, elagott ref. egyháztagnak közt 37 forintot osztott ki; 41 forint 28 krból pedig 12 szegény iskolás fiúnak nadrágot, 5 szegény fiúnak ujjaskákat, 2 fiúnak csizmát és 12 szegény iskolás leánykának szinte ujjaskákat vásároltatott. Követésre méltó szép példák.

— **Kegyés alapítványok.** N.-Kállón b. e. Gulyás János ev. ref. egyháztagnak, gyermekei nem lévén, 500 frtos alapítványt tett a ref. egyház felsegélésére. A presbiterium külön lapon örökítette meg jegyzőkönyvében a derék alapítónak emlékeztetést. — Szinte Nagy-Kállón a nyár folyamán özv. id. Toldy Györgyné szül. Csányi Juliánna a ref. egyháznak 64 forintot adományozott. Kegyelet a megholtak, elismerés az élőknek!

— **A magyar irodalmi önképző társulat** debreczeni főiskolánkban nagyon szépen sikerült ünnepélyt rendezett deczember 1-én a főiskola dísztermében, a melyet városunk intelligens közönsége a zsufoltságig megtöltött. *Ferenczy Gyula*, a kör felügyelő tanára nyitotta meg az előadások sorozatát nagyon figyelemre méltó tartalmas és szép beszéddel, melyben az ilyen ünnepségeknek jelentőségét emelte ki főleg azon szempontból, hogy kedvező alkalmat szolgáltatnak az ősi kollegium és Debreczen város közönsége között való érintkezés fentartására, azon sok százados belső kapcsok erősítésére, a melyek ugy e kollegium, mint a város közönsége érdekében csak szükségesek és gyümölcsözők lehetnek. Az ének-, felolvasási, szavalati és zenei előadások főiskolai ifjuságunk komoly törekvéséről s jó izléséről tettek tanubizonyosságot.

— **Simonffy Imre** kir. tanácsos, polgármestert, a debreczeni egyház főgondnokát és a kollégium helyi gondnokát, nevének, szül. *Tóth Juliánna* asszonynak elhunytá által ért nagy veszteség alkalmából egyházi és tanügyi köreink is siettek őszinte részvételüknek kifejezést adni. A résztvevők között a legelsőek voltak gróf *Degenfeld József* főispán és egyházker. főgondnok és *Kiss Áron*, a tiszántúli egyházkerület püspöke, kinek vezetése alatt azután a debreczeni ref. egyház küldöttsége is megjelent a résztvevők között. A kollégiumi tanárhkar részvétét pedig *Sass Béla* akad. igazgató tolmácsolta a többi intézetek igazgatóival együtt. A közrészvét bizonyára enyhíteni fogja az érdemes férfiú méltó fájdalmát.

— **Halálozás.** Özv. *Balajthy Istvánné* szül. *Nagy Eszter* elhunytáról vettünk szomorú hírt, a ki egy tisztességes papi családnak volt szerető és szeretett édes anyja. Alig egy év mulva férjének halála után, 79 éves korában költözött el november 26-án egy jobb hazába. Nyugodjék csendesen!

— **Gr. Csáky pályadíja a tanítók számára.** *Csáky Albin* gróf, volt vallás- és közoktatásügyi miniszter, 100 korona pályadíjat bocsátott a *Havas Gyula* dr. kir. tanfelügyelő szerkesztésében közelebből Kolozsvárott megindítandó „Magyar Pestalozzi“ cz. gyakorlati nevelésügyi heti lap rendezésére. Az érdekes pályatétel, a melyre művelt tanítóink figyelmét ezennel felhívjuk, a következő: „Meg kell ismertetni azon gyakorlati eszközöket és módokat, a melyek segítségével a kötelességérzet erényét fejleszthetni.“ A pályakérdés részleteire nézve szívesen szolgál felvilágosítással a „Magyar Pestalozzi“ szerkesztősege Kolozsvárott, Hosszú-utca 1. sz. Mi csupán azt közölhetjük, hogy a nemes gróf a bíráló bizottság elnökül *Kozma Ferencz* kir. tanácsos, tanfelügyelőt, a m. tud. akadémia tagját; tagjaiul pedig *Orbók Mór* állami tanítóképző-intézeti igazgatót, az ismert tankönyv-író; *Sólyom János* községi polgári iskolai tanárt, a kolozsvármegyei tankerületi tanítótestület elnökét; *Marosán Jakab* gör. kath. el. tanítót és *Czukrász Róza* róm. kath. el. tanítónőt nevezte ki.

— **Helyreigazításul.** Lapunk előző, 48-ik számának vezércikkébe többek közt egy értelemzavaró sajtóhiba csuszott be. A második hasáb első bekezdésének végső sorában „területünkön“ helyett „területükön“ olvasandó. Különben értelme sem lenne.

TARTALOM-JEGYZEK: Rendezzük a papi fizetéseket! Szuhay Benedek. — Katholicismus és natiolanismus. György Endre. — Közéletünk: Körlevél. Görömbei Péter. — A nagy-kikindaiak ünnepe. B. I. — Külföld: A baseli theologiai alumneum. Veress István. — Irodalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 58. Adatok a kis-marjai ev. ref. egyházközség múltja és jelenéből. Leel-Össy István. — Különfélék. — Pályázat.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Szerkesztő-társ: **FERENCZY GYULA.**

Pályázat lelkészi állásra.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyébe bevezetett *karácsi* ev. ref. lelkészi állásra pályázat hirdettetik.

Ez állás jövedelme — az esperesi hivatalhoz beadott díjlevél szerint — az adót is leszámítva, 645 forintra van értékelve, tehát harmadosztályú.

Pályázati kérvények, minősítvénynyel s esperesileg megerősített szolgálati bizonyítvány-nyal, 1897. deczember 31-ig, Görömbei Péter espereshez, Nagy-Kállóba küldendők.

Debreczen, 1898. nov. 29.

KISS ÁRON,
püspök.